

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Dockes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Batavia; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Comte N.V. — Goes

Postrekening Nummer 406040 ten name van
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES
Telefoon 2424

Abonnement: f4.— per half jaar bij vooruitbetaling
Voor het Buitenland en Ned. Indië f10.— per jaar
Advertentiën: 10 cent per mm. Losse nummers 20 cent

INHOUD: Hoofdartikel: De betekenis van de vrijmaking voor theologie en leven. 10. — Uit de Schrift: Bewaring (Joh. 17:15, 2 Petr. 2:9). — Kerkelijk leven: Zuidema-Zijlstra over „de plaats van de kerk“: conflictie tegen confessie. — Verheerlijking van de vrijmaking?, 4. — Theol. Hoogeschool-dag 1950. — Van Biblia en een nieuwe

Thèkè. — Legende. — Het moet wel. — Antwoord dr J. Hoek. — Heeft uw kleine Pietje nog de mazen? — Opv. en Onderwijs: Ouders, uw kinderen!, 4. — Pol. en Soc. leven: Voortgang van de sociale revolutie in onzen tijd, 1. — Groninger Brieven. — Perschoon. — Kerknieuws.

Maar dr Dijk heeft Bos hier niet nauwkeurig gelezen. Bos zegt niet, dat in art. 27 van de onzichtbare kerk sprake is, zoals dr Dijk suggereert, maar hij zegt, dat de belijdenis hier handelt over inwendige genadegaven. „Die inwendige genadegaven kan men niet zien, en daarom kan men dat de onzichtbare zijde der vergaderden of der Kerk noemen“⁷²). Zoo ziet men, hoe de werkelijk diep ingrijpende kritiek van de zijde van de oude A-theologen, om een uitdrukking van de schrijvers van Rendom 1905 te gebruiken, werd ter zijde geschoven met een nietszeggende opmerking.

Dr Bulzer legt in zijn gravamen K. Dijk ook 't vuur na aan de schenen. Hij wijst op de uitdrukking uit art. 27: hoewel zij somwijlen een tijd lang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de oogen der menschen — dat kan toch alleen van de zichtbare Kerk gezegd worden?

Dr Dijk is inderdaad door deze opmerking in 't nauw gebracht. Hij antwoordt: „Hier moet worden toegegeven, dat de opsteller een oogenblik denkt aan hetgeen wij van de Kerk zien, want dat kan, als in de dagen van Elia zeer klein zijn, maar uit dit enkele tusschen gevoegde woord, volgt alteminst, dat de Confessie in dit gansche artikel de Ecclesia visibilis op het oog zou hebben“⁷³). Het is duidelijk, dat zoo toch niet kan weggeredeneerd worden, dat de belijdenis ook in artikel 27 wel duidelijk concrete kerkvergadering van Christus op het oog heeft en niet het vaag-speculatieve onzichtbare lichaam van Christus.

R. H. BREMMER.

⁷²) Geciteerd bij K. Dijk, a.h.w., pag. 20.
⁷³) t.a.p.

UIT DE SCHRIFT

BEWARING

..... dat Gij hen bewaart van den booze.
Joh. 17:15.

De Heere weet..... de onrechtvaardigen te bewaren.....
2 Petr. 2:9.

Wij spreken vaak over bewaring. En we denken dan meestal: dat is louter en alleen een vriendelijke daad. Is dat zoo?

De apostel Petrus gebruikt in 2 Petr. 2:9 een grieksch woord: terein; afgeleid daarvan is: terése, bewaring.

Dit woord nu kan men aantreffen in meer dan één betekenis:

a) zorgen, dat iets of iemand niet onttrokken wordt aan de geldende rechtsverbanden;

b) zorgen, dat iets of iemand niet onttrokken wordt aan de mogelijkheid tot bereiking van een gesteld doel (hetgeen dan ook kan zijn: het „halen“ van een bepaald tijdstip). Hem „in reserve houden“ (Westcott Hort).

De eerste betekenis (a) treft men aan in b.v. ons eigen woord: Huis van Bewaring. Dat is een plaats waar men in oorlogstijd ook wel zeer ordelijke menschen opborg; maar men dacht er dan niet aan hun moede „zijk“ allervriendelijkst in cultuur te brengen; 'n „goede vaderlander“ en 'n „leelijke boef“ werden in bezettingsdagen precies gelijk behandeld; evenals later een „landverrader“ en een „boef“. Maar het is er in dat Huis-van-Bewaring om te doen, dat zij, die erheen gebracht werden, hun positie in den (al of niet reëlen) rechtsstaat niet kunnen veranderen, evenmin als hun gebondenheid aan de hen bepalende macht; het gaat erom, dat zij worden „opgespaard“ voor een toekomst, zoals „voor hen“ zal geregeld worden „door“ wie hen in de macht hebben.

De betekenis van de vrijmaking voor theologie en leven (X)

HOOFDARTIKEL

6. PLURIFORMITEIT EN CONFESSIE

We raken hier het kardinale punt. Is de leer van de z.g. pluriformiteit te verbinden met de Gereformeerde belijdenis? Kunnen wij zeggen, dat iemand, die voor zichzelf de pluriformiteit aanvaardt, „staat op den grondslag van de drie Formulieren“?

Kuyper was op dit punt eerlijk. Zoals wij zagen erkende hij, dat er een kloof gaapte tusschen de confessie en de leer der pluriformiteit. Maar niet iedereen is daarvan overtuigd. Hier ligt een diep ingrijpende kwestie. De Gereformeerde Kerken zeggen immers te belijden de drie Formulieren van Eenigheid. Maar juist op zoo'n belangrijk punt als dat van de kerk, is er een sterke confessionele onklarheid. Omstreeks 1920 is er een poging gedaan opheldering te brengen. Dr Bulzer, die de leer van de pluriformiteit aanhing, diende op grond daarvan een gravamen in tegen art. 29 van de N.G.B., dat immers spreekt van de ware en de valse kerk. De synode heeft dat gravamen afgewezen, omdat zij van meening was, dat de belijdenis zich wel verdraagt met de leer der pluriformiteit.

Dr K. Dijk heeft toen een poging gedaan deze uitspraak wetenschappelijk te fundeeren. Hij heeft voor de Gereformeerde predikantenconferentie een referaat gehouden, dat uitgegeven is onder den titel: Buiten de Kerk geen Zaligheid, Artikel 27 tot 29 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Het is van belang dit referaat vandaag opnieuw te overwegen. Daarin immers vindt ge alle argumenten bijeen, die de aanhangers van de leer der pluriformiteit hebben aangevoerd om deze theorie te kunnen blijven combineeren met het aanvaarden van de belijdenis. Het referaat is bovendien verschenen vóór Schilder zijn aanvallen op de pluriformiteit begon en geeft dus een zekere afsluiting van het debat, tot het opkomen van de nieuwere reformatische strooming. Het geschrift is voorts een typisch specimen van het z.g. „interpreteeren“ van de belijdenis, waardoor, met handhaving van den tekst van de belijdenis, er een geheel anderen inhoud in wordt gelegd.

Dr Dijk bespreekt in dit geschrift eerst art. 27 van de belijdenis en natuurlijk komt onmiddellijk de kwestie naar voren, over welke kerk art. 27 spreekt. Is die dezelfde als in de art. 28, 29 en 30, of heeft de belijdenis hier een andere kerk op het oog? Gaat het in art. 27 over de onzichtbare kerk naar Kuyperiaansch model en pas later over de zichtbare geïnstitueerde kerk? Het is interessant den gang van het betoog te volgen.

Dr Dijk meent, dat art. 27 niet handelt over de geïnstitueerde kerk. „Van dit instituut kan immers niet gezegd: Deze kerk is geweest van den beginne der wereld af en zal zijn tot het einde toe, evenmin: ook mede is deze heilige kerk niet gelegen, gebonden, of bepaald in een zekere plaats..... maar zij is verspreid en verstrooid door de geheele wereld, terwijl de eenheid waarvan hier sprake is, geen institutionele of confessionele eenheid is, maar aldus omschreven

wordt: nochtans tezamen gevoegd en vereenigd zijnde met hart en wil in eenzelfde Geest, door de kracht des geloofs“⁷⁴).

Waar spreekt dit artikel dan over? Dijk zegt: „Op die vraag geven de uitdrukkingen eenig en katholiek, heilige vergadering, ware vergadering der Christgeloofigen enz. het antwoord, want deze wijzen alle op de eene Christelijke kerk als lichaam van Christus, als den tempel des Heeren, als de bruid van Christus, als de Gesamtheit aller geloovigen, die zich over het rond der aarde verspreidt“⁷⁵).

Het is duidelijk, wat dr Dijk wil. Art. 27 zou handelen over het onzichtbare lichaam van Christus, dat gedacht wordt als het geheel van de uitverkorenen, los van en als het ware achter de concrete geïnstitueerde kerken te denken.

Maar dr Dijk weet wel, dat hier de Achillespees ligt van zijn gansche constructie. En er was althans één dogmaticus in zijn dagen, die deze constructie doorzag. In noot 66 geeft Dijk ook blijk, dat hij dezen stilten opponent kent. Hij verwijst hier naar een reeds eerder door hem vermeld gevoelen van T. Bos in diens Negen Dogmatische Onderwerpen, waarin deze kritiek oefent op het hanteeren van het begrip „lichaam van Christus“. Het citaat is te mooi om het hier niet in zijn geheel over te nemen.

„Wij moeten“, zegt T. Bos, „wanneer wij in de taal der belijdenis spreken, niet redeneeren over het zoogenaamde mystieke Lichaam van Christus. Van dat mystieke Lichaam van Christus kan niet gezegd worden, dat er daarin onder de goeden hypocrieten of geveinsden vermengd zijn. Van dat mystieke Lichaam van Christus kan ook niet gezegd, dat het uit het gansche menschelijke geslacht wordt vergaderd, „van den beginne der wereld af“. Dat zoogenaamde mystieke Lichaam van Christus moet van eeuwigheid zijn, en onvermengd, zonder geveinsden er onder. Over zoo iets wordt in onze Belijdenisgeschriften niet gehandeld. Er wordt gehandeld over de algemeene christelijke Kerk“⁷⁶). K. Dijk vermeldt deze meening van Bos, zonder er echter diep op in te gaan. Dat is jammer, want Bos treft hier het kuyperiaansche kerkbegrip in het hart. Hij heeft scherp gezien, dat Kuyper de kerk verlegt van het concrete vergaderen van Christus in den tijd naar het speculatief in de eeuwigheid gestelde Lichaam van Christus.

Dr Dijk doet deze diepingrijpende opmerking van T. Bos af met de opmerking: „Wij spreken hier niet over het gevoelen van Ds Bos, dat n.l. van het mystieke lichaam van Christus niet gehandeld wordt. Dit dogmatisch geschil is voor ons onderwerp van minder belang, daar ds Bos erkent, dat hier de Ecclesia invisibilis (onzichtbare kerk) bedoeld wordt“⁷⁷).

⁷⁴) Dr K. Dijk, Buiten de Kerk geen zaligheid, pag. 21.

⁷⁵) t.a.p.

⁷⁶) A.h.w., pag. 20.

⁷⁷) A.h.w., in noot 66.

In den bijbel beteekent „terese“ dan ook zoo iets als hechtenis, gevangenis, Hand. 4:3; 5:18; evenals het woord „têrein“ (bewaren) kan zijn: „gevangenhouden“, „bewaken“, Matth. 27:36; Hand. 16:23; 12:5; 24:23; 25:4, 21; men kan ook de gevangenis zelf „bewaren“; dat is dan niet zoo iets als een groot: schoonmaak, doch: haar onder controle houden, met inbegrip van het bedienend personeel: zorgen, dat er „niets verandert“, dat er „niets mee gebeuren kan“, van buiten af, niets dat de machthebber niet wil, Hand. 12:6. De wachtters bij Christus' graf — officiële menschen — „bewaarden“ (têrein) zoo zijn graf. Bewaren is hier: garantie stellen voor onverminderde praktische gelding der beschikte rechtspositie; objecten kunnen zijn: menschen, huizen, ook wel een dood lichaam, een graf, kortom: een eigendom of een aan gezag onderworpen mensch of goed.

De tweede beteekenis (b), die trouwens aan de eerste verwant is, laat zich herkennen uit Joh. 2:10 (bewaren voor een later moment, dat de beschikkende instantie in het hoofd heeft) vgl. 12:7; Hand. 25:21. Zoo „bewaart“ God de erfenis van zijn kinderen voor later, 1 Petr. 1:4. De plaats 2 Petr. 2:4 evenwel doet zien, dat Hij óók wel met andere intentie weet te „bewaren“: wij denken dus ten onrechte, maar al te vaak, dat „bewaren“ per sé iets vriendelijks inhoudt, een vriendschapsdaad; het conserveeren van onze existentie „voelen“ wij tengevolge van slechte bijbellesing maar al te vaak „aan“ als „genade“; liefst „particuliere“, maar in elk geval dan toch minstens „algemeene“; bewaren, conserveeren, is toch een gunst?, zoo redeneeren we dan. Maar ook de duivelen worden „bewaard“, voor het oordeel. Leg beide genoemde plaatsen van Petrus naast elkaar, en ge ziet dat de hemel de wacht houdt over genadegoederen, maar meteen het huis van bewaring „bewaart“, en onder controle houdt, het huis waarin de rebellen uit de engelenwereld zijn vastgezet, voor latere afrekening; vgl. 2 Petr. 2:9, 17; 3:7; Judas:6, 13.

Combinatie van deze beteekenissen geeft als resultaat een zoodanig bewaringsbegrip, dat een programmatisch, en dus doelbewust conserveeren, óók wel van aan het object der „bewaring“ eigene qualiteiten (maar dan voorzover deze noodig zijn tot factische geldigmaking van aanwezige, of voorgenenomen oplegging van hun toegedachte rechtsposities) eronder valt: 1 Joh. 5:18; 1 Cor. 7:37; 1 Tim. 6:14 (niet knoeien met een lastbrief); 5:22; 2 Cor. 11:9; Jc. 2:17; 1 Thess. 5:23; Joh. 17:11v.; Jud. 1:21.

Lang niet alle nuanceeringen zijn hiermee uitgeput; wel de hoofdlijnen getrokken. Bewaren is a priori

geen vriendendienst, ook niet het tegendeel; het is dan ook in God alleen maar een dienst, dien de Bewaarder als rechthebbend Machthebber aan zichzelf bewijst: Hij wil, dat zijn wil worde ontzien, en dat er „niets gebeurt“, met zijn machtsobjecten, dat Hem niet goed dunkt. Bewaren kan in liefde gebeuren, maar óók in toorn; beide, liefde en toorn kunnen geopenbaard maar óók wel nog-niet-openbaar of aangekondigd zijn; goeden en boozen vallen eronder; het „bewaard worden“ kan een veelgeplaatste overkomen, die niet maar tot zulk een hevigheidsgraad wordt doorsneden en gewond, dat hij nèt niet dood gaat, maar voor een hem toegedachte blijde toekomst opgespaard wordt, mits tot den tijd, dien zijn bewaarder zich gedacht heeft. En, — het kan óók een man overkomen, die zwelt en zwelgt en zwemt in de geneugten des levens, maar hij wordt toch „bewaard“ tot den dood. Er is een uitdrukking ergens geregistreerd „bewaren van het vuur“; en, dat beteekent daar heelemaal niet: van het vuur vandaan houden, doch op het vuur laten staan, maar zorgen, dat de vlammen niet harder, en niet méér roosteren, dan degene, die beide „vuur“ en „potje-op-het-vuur“ in handen heeft, verkiest. Bewaren als handeling verradert dan ook nooit in zichzelf de „gezindheid“ van den bewaarder: die kan vriendelijk zijn (terwijl hij iemand laat lijden), en ónvrolijk (terwijl hij hem „de ruimte geeft“ om „de bloemetjes buiten te zetten“). Bewaren „in“ het lijden is zóó gezien ook wel als bewaren „van“ het lijden aan te merken.

In dezen zin is dus God niet de „Al-behoeder“ (van de stichtelijke liberalistische rijmpjes, want Hij kan iemand „laten varen“), doch Hij is wel de „Al-bewaarder“. God „bewaart“ alles en allen binnen het kader van de door Hem gestelde, d.w.z. geschápen rechtsverbanden, en voor het doel, dat Hij stelde aan geheel en deelen; indien men althans daarvan spreken wil.

En dus is „bewaring“ alleen voor den geloovige een blijdschap-in-den-Heere. Hij weet niet uit de bewaring, doch uit de belofte, dat zijn Machthebber tevens zijn Vader is. En daarom geloof hij te worden „gereserveerd“ voor den hemel. Het gaat hem als dat potje op het vuur: het potje gaat niet van het fornuis af, en hij zelf gaat niet uit de wereld. Maar de vlammen zullen hem niet verzengen; en wat in hem aan levenssap aanwezig is, wordt niet onbruikbaar tegen den tijd, dat de Heere de Tafel aanricht om te eten van de vruchten uit zijn genadehof. Bewaren is altijd en overal temperantie; doch ze is Gods kind ten goede — in den grond.

K. S.

Zuidema-Zijlstra over „de plaats van de kerk“: confictie tegen confessie

KERKELIJK LEVEN

Een volgend artikel van dr S. U. Zuidema (N. Pr. Gr. Ct. nr. 117 en 118) houdt zich bezig met de plaats, die de heer Zijlstra in zijn bekende boek „Tenzij“ toekent aan „de kerk“.

Dr Zuidema begint begrijpelijkerwijs met een soort van samenvatting te geven van de meening van den heer Zijlstra in dezen. Heelemaal duidelijk is hij (Zuidema) daarbij ook nu weer niet. Hij zegt b.v. dat de heer Zijlstra „de kerk als organisme“ niet als bestaande erkent, en hij concludeert dan: „Blijft dus over wat Kuiper de kerk als instituut noemde“.

Dit schijnt ons een niet juiste redeneering (van dr Zuidema). Als iemand een onderscheiding maakt, b.v.: de senaat der universiteit als organisme en diezelfde senaat als instituut, of: de A.R. Partij „als volksdeel“ en als „partij van den levenden God“, of: de Jongelingsvereniging als gezelligheidsinrichting en als studiegelegenheid, of: de republiek als organisatie van geloovige christenen (een volk Gods) en de republiek als instituut¹⁾ en iemand verwerpt dan van zulk een dilemma het eerste lid, dan is hij nog niet gedwongen, het tweede lid als wat „nu alleen overblijft“ te erkennen. Want, het zou wel eens kunnen zijn, dat het dilemma zelf niet deugdte. En dat dus ook onhelder bleef, wat, hetzij onder het eerste, hetzij onder het tweede lid ervan te verstaan is.

Zóó vlot als dr Zuidema hier de dingen stelt, zal het dan ook waarlijk niet gaan. Het is m.i. onweersprekelijk, dat dr Zuidema gemakkelijker kan spreken over „wat Kuiper de kerk als instituut noemde“, dan duidelijk aangeven, wat Kuiper daaronder werkelijk verstaan heeft. Is het niet ook innerlijk tegenstrijdig?

Ik geloof het wel.

Zoo kan men bij Kuiper aantreffen (onder andere) volgende beweringen over „de kerk als instituut“:

- 1) het instituut is een openbaring van het organisme der kerk²⁾;
- 2) het is een organisatie „ad hoc“³⁾;
- 3) als instituta (geïnstituëerd) treedt de kerk dan eerst op, als haar kring aanwijsbaar is; als in dien kring ambten ontstaan en zoo door die ambten de

genademiddelen aan het volk bediend worden. Dit nu was tot op Abrahams roeping niet het geval⁴⁾;

4) het zelfstandig kerkelijk instituut treedt eerst in den kring der apostelen te voorschijn⁵⁾.

We gaan maar niet verder met dit verhaal, waar we niet veel van gelooven. We bedoelen niet meer dan een waarschuwing: men moet den heer Zijlstra evenmin als iemand anders tóch nog weer binden aan de termen eener dilemma, die door hem is afgewezen. Die is trouwens in dit geval zelfs daardoor veel te onduidelijk. Temeer, omdat Kuiper zelf, als het erop aankomt (zie punt 1 hierboven) de heele kerk opvat als „organisme“ en het instituut dáárvan een „openbaring“ noemt. Met dat woord „openbaring“ speelt men zoo heel veel klaar.

Onze waarschuwing van zooeven blijkt intusschen ook nog op een ander punt niet overbodig. Dr Zuidema immers toont van den heer Zijlstra af en toe niet veel te begrijpen. Zoo b.v. als hij als specifieke meening van den heer Zijlstra, althans als onmisbare schakel in de keten van diens betoog, aangeeft: „(dat) er geen pluriformiteit der ware kerk kan zijn“. Misschien is het dr Zuidema ongaan, dat meermalen uit den kring, waarin de heer Zijlstra zijn levenswerk gelooft bewaard te zien, is herinnerd aan het artikel dat Greijdanus (nog als predikant in Friesland!) eens geschreven heeft over de pluriformiteit, mits binnen de ware kerk; ik meen te mogen aannemen, dat de heer Zijlstra het daarmee wel eens is. Het is maar de vraag, wát men onder het (overigens strikt genomen altijd bedenkelijke) woord „pluriformiteit“ verstaat. Greijdanus verstond er hier wat anders onder dan Kuiper. Maar dr Zuidema lascht al wéér een kuiperiaansch begrip in Zijlstra's redeneering in, en komt dan zoo onherroepelijk tot een onpreciese, en ter zake niet puntige weergave van de denkbeelden van zijn tegenstander.

Na deze niet heelemaal geslaagde poging om de lezers van de N. Pr. Gr. Ct. te „oriënteren“ in de denkbeelden (de „visie“ zegt men tegenwoordig) van

den heer Zijlstra, komt nu dr Zuidema van-dik-hout-planken-zagen-zagen. Ja, het staat er twee keer, dat laatste woord.

Laat me maar zeggen wat ik bedoel: ik geloof, dat dr Zuidema tegenover den heer Zijlstra nu bepaald „klein“ wordt: het valt ook niet mee voor een knappen kerel, propagandist te worden, en dan toch géén spijkers op laag water te zoeken. Daar gaat dr Zuidema, nu in den draf, op zoek naar drab-uit-Zijlstra:

„Ook de Overheid behoort het recht van de kerk der Reformatie te handhaven, en zij mag de hiërarchie, die zich wederrechtelijk macht in de kerk aanmatigt, niet steunen. Helaas doet ze dat laatste echter in onzen tijd meer dan eens (bl. 167). Elk begrijpt, dat hier bedoeld wordt, dat politieke partij en Overheid geroepen zijn, de vrijgemaakte kerken (Geref. kerken art. 31 K.O.) in Nederland als de eenig ware kerk te erkennen, haar rechten te handhaven, en voor die kerk in de bres te springen. Zij dienen te erkennen, dat deze kerk, zij alleen en zij totaal, in het centrum van het leven staat en moet staan. Zij dienen de ware kerk te onderscheiden van andere kerken. Wat, ook voor Overheid en politieke partij, volgens den schrijver heel niet moeilijk is“.

Nu, wat dit laatste betreft: gelooft dr Zuidema zijn eigen belijdenis niet meer, dat men de ware van de valsche kerk lichtelijk kan onderscheiden? Het staat er anders wel in. En verder: weet dr Zuidema niet, dat in de belijdenis de „ware kerk“ een grootheid is, niet alleen ergens „gegeven“, maar ook dagelijks meer „te geven“; een instituut „in fieri“, niet minder dan „in facto“? Waarom den heer Zijlstra behandelen, alsof hij alleen maar van dat „in facto“ (het gegeven instituut) doch niet van dat „in fieri“ alles wist, en het in rekening bracht? Toch doet dhr Zijlstra het duidelijk (bl. 188). Met zulke polemiek kan men niet maar den heer Zijlstra, maar ook Abraham Kuiper bespottelijk maken. En hem niet alleen. Ook de confessie, die opgesteld is in dagen, toen de ééne kerk zich van de andere afgrensde, steeds scherper, ook onder protestanten, ook onder „orthodoxen“, maar die toch rustig uitsprak, dat er een ware kerk is en een valsche, en dat men die makkelijk kan onderscheiden.

Moet men den heer Zijlstra kunstmatig in den hoek der „overspannen“ werkers met „imaginaire“ grootheden voor het forum der „extremisten“ duwen, terwijl hij duidelijk laat merken, wat hij in zijn boek met „kerk“ bedoelt: „Alle geloovigen met elkander over heel de aarde en uit alle eeuwen vormen tezamen de kerk met Christus als haar Hoofd“? (188). Het is duidelijk, dat de auteur zich hier onthoudt van theologische detaillering en praeciseering. Men zou, vooral op het standpunt der A.R. woordvoerders, daarvoor eerbied kunnen hebben. Inplaats daarvan zien we hier van een hoogleeraar een poging om de zaak te ridiculiseeren. Herhaaldelijk laat de heer Zijlstra zien, dat hij handelt over „de kerk van alle eeuwen“. Daarom is het niet aardig van dr Zuidema, hem te behandelen, als keek hij zich blind op één landje en één jaartaletje.

Maar de schoen wringt waarschijnlijk elders. Als de heer Zijlstra er niet aan denkt, zich den pást tot theologisch-confessioneele praeciseering af te laten snijden, dan zal dáár het element liggen, waarin Zuidema van Zijlstra in politicus verschilt. Maar ook dan nog past het dr Zuidema niet, hierover met eenig medelijden te spreken. Fabius heeft eens gezegd: „Zeker ware ook verkeerd, het persoonlijk zich niet voegen onder de synodale organisatie te eischen op straffe van buiten de antirevolutionaire partij te worden gezet. Toch zie men aan den anderen kant toe, niet zoover te gaan, dat de vrijmoedigheid ontbreken zou, om even onbewimpeld als Groen van Prinsterer zich uit te laten over deze organisatie; vrucht der revolutionaire staatkunde; bron van zoo menigvuldigen jammer. Ook op politiek terrein; niet het minst in onze dagen, nu vele belijders van den Christus bij verkiezingen die organisatie, waarvan volgens Mackay de bedoeling was de Gereformeerde Kerk te doen verdwijnen, zelfs als het, hoogste stellen (Voortvaren, 299); en: „eene volkerk, als instituut, waarin het volksleven nagist, is geene Kerk“ (305). We gelooven, dat Fabius bij Zijlstra veiliger is dan bij Zuidema.

En dit niet alleen. Wij gelooven óók, dat de belijdenis van dr Zuidema bij dhr Zijlstra veiliger is dan bij dr Zuidema, op dit punt, zelf. Niet maar een liefhebberijtje van dhr Zijlstra is het, doch de bezwoeren belijdenis ook van dr Zuidema, als er gezegd wordt: dat het ambt der overheid is.... de hand te houden aan den heiligen kerkdienst, het koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het Woord des Evangelies overal te doen prediken. Wij zouden dr Zuidema willen vragen: gelooft u, dat de overheid geroepen is den preekstoel te beschermen waarop voor Ds D. v. Dijk, Greijdanus, enzovoort geen plaats is, omdat hij zich alleen zoo als ware-kerk-preekstoel durft aandienen bij den Heere? Als dr Zuidema zegt: neen, meneer, dan zal ik hem antwoorden: dan gelooft u, meneer, uw belijdenis niet; want u maakt abstract wat zij wis en drie concreet bedoeld heeft. En als hij zegt: ja, nu, dan vraag ik hem: als u de uitspraak der belijdenis voor u zelf concretiseert, waarom mag dhr Zijlstra dat dan niet doen? Moet hij zijn belijdenis, die ook de uwe is, van de concre-

¹⁾ Vgl. Kuiper's A.R. Staatskunde, II, 1v., 13, en I, 682.

²⁾ Encycl., III, 218. 306.

³⁾ Idem, 227.

⁴⁾ Diet. Dogm., Kampen, L. d. Eecl. 119 (gedicteerd gedeelte).

⁵⁾ Encycl., III, 226.